

ENTELEKTÜEL SERMAYE’NİN TÜRKİYE’DEKİ RAPORLANMA ŞEKLİNİN İNCELENMESİ

Özgür Arslan*

Abstract

EXAMINATION OF REPORTING ASPECT OF INTELLECTUAL CAPITAL IN TURKEY

This study investigates how intellectual capital is defined and which features of this notion are highlighted by Turkish companies. Therefore, annual reports of firms, which are among the highest 30 companies listed in the Istanbul Stock Exchange (ISE) index, are examined by using “content analysis” method for the year 2003. This study shows that these firms define the category of external capital the most in their annual reports and it is followed by human resource capital and internal capital respectively. The most mentioned concepts in these categories are; brand formation for external capital, measures concerning employees for human resource capital, and financial measures for internal capital.

Keywords: *Intellectual Capital, Content Analysis, External Capital, Internal Capital*

Öz

Bu çalışma, Türkiye firmalarının entelektüel sermaye kavramını nasıl belirttiklerini ve söz konusu kavramın hangi unsurlarına ağırlık vermekte olduklarını araştırmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) Hisse Senetleri Piyasası Endeksi’nde ilk 30 arasında yer alan firmaların 2003 yılına ait yıllık raporları “kontent analizi” metodu ile incelenmektedir. Çalışmada, söz konusu firmaların yıllık raporlarında en fazla dışsal sermaye kategorisini belirtmekte oldukları, bunu sırasıyla insan kaynakları sermayesi ve içsel sermayenin izlediği görülmektedir. Söz konusu kategoriler içerisinde en fazla belirtilen kavramlar ise dışsal sermaye için marka oluşumu, insan kaynakları sermayesi için çalışanlara ilişkin ölçütler, içsel sermaye için ise finansal ölçütlerdir.

Anahtar Kelimeler: *Entelektüel Sermaye, Kontent Analizi, Dışsal Sermaye, İçsel Sermaye*

1.Giriş

İşletmeler üç tip sermaye kullanarak faaliyetlerini sürdürmektedirler. Bunlar; fiziksel sermaye (stoklar, teçhizat, fabrika v.b), finansal sermaye (nakit, yatırımlar, alacaklar, vb.) ve de entelektüel sermayedir. Entelektüel sermaye, bir firmanın büyümesine ve karlılığına etkide bulunup firmaların finansal tablolarında yer almayan, bu nedenle

* *Araş.Gör.*, Hacettepe Üniversitesi, İ.İ.B.F., İşletme Bölümü, Beytepe, ANKARA, e-mail:
arslan@hacettepe.edu.tr

Entelektüel Sermaye'nin Türkiye'deki Raporlanma Şeklinin İncelenmesi

de yatırımcılar için “görünmez” bir nitelik taşımakta olan kaynaklardan oluşmaktadır. Söz konusu kaynaklar, anlaşıldığı üzere, maddi olmayan varlıklar olup kurumsal bilginin temel yapı taşlarından biridir. Ayrıca, Brooking (1996) entelektüel sermayeyi “işletmenin faaliyetlerini sürdürebilmesi için ihtiyaç duyduğu maddi olmayan kaynakların tümü” olarak tanımlamaktadır. Entelektüel sermayenin bilincine varılması ile bir firmanın maddi olmayan varlıkları niteliksel bir hale gelebilmektedir. Böylece, hissedarlar için firmanın değer yaratımı, satışlarındaki sürekli gelişim ve pazar liderliği gibi stratejik öneme sahip konular daha belirgin hale gelmektedir.

Finansal tablolar, sadece satın alınmış olan maddi olmayan varlıkları ve de şerefiyeyi göstermektedirler, bu nedenle çoğu maddi olmayan kaynakların gelecekte ne derecede değer yaratmakta olduklarına dair bilgi vermekte yetersiz kalmaktadırlar. Çıkırıkçı ve Daştan (2002) entelektüel sermaye kavramını oluşturan unsurların geleneksel “şerefiye” tanımından daha geniş bir yapıya sahip olduğunu çalışmalarında göstermektedirler. Ross ve Ross (1997) da entelektüel sermayeyi işletmelerin finansal tablolarından tam olarak elde edilemeyen görünmeyen varlıkların tamamı olarak tanımlamaktadırlar. Bu nedenle maddi olmayan varlıkların kazançlara olan etkisi yatırımcılar, yöneticiler ve kredi verenler gibi gruplarına tam olarak yansıtılmamaktadır. Lev (2001) yüksek derecede maddi olmayan varlığa sahip firmaların finansal raporlarının firmanın gelecekteki kazançlarını belirtmekte zorlanmakta olduğunu vurgulamaktadır. Francis ve Schnipper (1999) da yapmış oldukları çalışma sonucunda finansal tabloların içermekte olduğu bilginin hisse senedi getirilerinin sadece yaklaşık % 50'sini açıklayabilmekte olduğunu belirtmektedirler. Pfeil (2003)'ün çalışmasındaki ampirik bulgularda da hisse senedi getirileri ile entelektüel sermaye kaynaklı kazançlar arasında yüksek bir korelasyon bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, en güçlü şirketler en büyük maddi veya finansal varlıklara sahip olanlar değil, entelektüel sermayelerini güçlendirebilen ve söz konusu sermayeyi en etkili bir şekilde yönetebilen firmalardır. Nitekim, yöneticilerin işletmelerinin entelektüel varlıklarını görünür bir biçime dönüştürebilmeleri sermaye yapılarına dahi etkide bulunabilmektedir. Çünkü, firmaların kredi kurumlarından söz konusu varlıklarını teminat olarak gösterebilmeleri sonucunda daha fazla borç temin edebilme imkanları artabileceği için sermaye yapıları içerisindeki borçluluk oranları da artabilecektir.

Bilginin artık daha hızlı ve maliyetsiz bir şekilde elde edilebilmesi ve de teknolojik ilerlemenin maliyetindeki büyük çaplı düşüş bilgi ekonomisinde son on yıl içerisinde bir artış yaratmıştır. Ante (2004) ekonomik gerçekliğin bilgi ekonomisine doğru hareket etmekte olmasından dolayı entelektüel sermayenin de maddi varlıklar veya finansal sermaye gibi bir kaynak olarak ele alınmasının firmalar açısından hayati öneminin olduğunu üzerinde durmaktadır. Pfeil (2003) da çalışmasında entelektüel sermaye kaynaklı kazançların toplam kazançlara olan oranının yıllar geçtikçe yükselmekte olduğunu göstermektedir. Rylander ve diğerleri (2000) ise gelecekteki kazançların gün geçtikçe daha da fazla maddi olmayan

Özgür Arslan

varlıklara bağımlı olmakta olduğunu belirtmektedir. Bunun sonucunda da şirketlerin artık öğrenmenin hayati bir unsur olduğunu anlamaları ile birlikte stratejik çabalarını somut varlıkların yönetiminden ziyade soyut (entelektüel) varlıkların yönetimine doğru kaydırmaları gerektiği bir gerçektir. Dess ve diğerleri (2003) de kurumsal girişimcilik çerçevesi içerisinde yıldız parlamakta olan kavramlardan biri olarak entelektüel sermayeyi göstermektedir. Bu nedenle de entelektüel sermaye kavramının önemi yıllar geçtikçe artmakta olup Türkiye firmaları açısından söz konusu bilgilerin çıkar guruplarına nasıl yansıtılmakta olduğu da önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın amacı, 01/04/2004 tarihi itibarıyla İMKB Hisse Senetleri Piyasası Endeksleri'nde ilk 30 arasında yer alan firmaların 2003 yılına ait yıllık raporlarını inceleyerek, Türkiye firmalarının entelektüel sermaye kavramını ne şekilde belirttiklerini ve de söz konusu kavramın hangi unsurlarına öncelik vermekte olduklarını ortaya koymaktır. Böylece, entelektüel sermayenin Türk firmaları için taşıdığı önem ve bu firmalar tarafından hangi kısımların vurgulanmakta olduğu görülebilecektir. Bu amacı gerçekleştirmek için; öncelikle, yakın literatürü göz önünde bulundurarak entelektüel sermaye, kategorilere ayrılmıştır. Daha sonra, söz konusu kategorilerin Türkiye firmalarının yıllık raporlarına kontent analizi uygulanmak suretiyle niteliksel ve niceliksel özellikler incelenmiştir.

Çalışmanın bu bölümden sonraki planı şu şekildedir. İkinci başlık altında, daha önceden entelektüel sermaye konusunda yapılmış olan çalışmalar özetlenmektedir. Üçüncü başlıkta, çalışmada kullanılan veri seti ve analiz yöntemi ile ilgili açıklamalar yer almaktadır. Dördüncü başlık altında, analiz sonucu elde edilen ampirik bulgular açıklanmakta ve değerlendirilmekte olup, yine bu bölümde sonuçlar özetlenerek çalışma tamamlanmaktadır.

2. Önceki Çalışmalar

Marka, patent ve araştırma-geliştirme yatırımları gibi maddi olmayan varlıkların bir firma için gün geçtikçe artmakta olan önemi birçok çalışmada ele alınmıştır (örn; Griliches, 1981; Hope ve Hope, 1997, 12; Lev, 2001). Bu çalışmalar, firmaların bünyelerindeki maddi olmayan varlıklarının, maddi varlıklar ile göreceli olarak, gün geçtikçe artış göstermekte olduğunu yansıtmaktadırlar. Quinn de (1992, 241) bir firmanın iktisadi gücünün maddi varlıklardan ziyade maddi olmayan varlıklara dayanmakta olduğunu ortaya koymaktadır.

Ayrıca, Daniel ve Titman (2001) yatırımcıların maddi olmayan bilgiye aşırı tepki gösterdiğini çünkü söz konusu grubun maddi olmayan varlıklardan elde edilen kazançların belirsizliğine maruz kalmakta olduklarını belirtmektedir. Bu nedenle, maddi olmayan varlıklar hakkında yatırımcılara daha fazla bilgi sağlamak yolu ile söz konusu belirsizlik ortadan kalkmakta dolayısıyla yatırımcıların aşırı tepki göstermeleri engellenerek hisse senetleri fiyatlarının tahmin edilebilir derecesi yükselmektedir.

Entelektüel Sermaye'nin Türkiye'deki Raporlanma Şeklinin İncelenmesi

Konu hakkındaki literatür incelendiğinde yapılan çalışmaların genel olarak entelektüel sermayeyi bir firmanın defter değeri ile piyasa değeri arasındaki farkı açıklayan bir unsur olarak ele almakta oldukları görülmektedir. Yazarlar, söz konusu farkın oluşmasının temel sebebi olarak yatırımcı psikolojisi ve irrasyonelitenin yanı sıra firmaların finansal tablolarında yer almayan maddi olmayan varlıkları göstermektedirler. Akdemir (1998) entelektüel sermaye kavramını “bir işletmenin defter değeri ile o şirkete piyasada ödenmeye hazır defter değeri arasındaki fark” olarak tanımlamaktadır. Sveiby (1998) maddi olmayan varlıkların göz önünde bulundurulmamasının açıklanamayan fiyat dalgalanmalarını arttırdığını, piyasa değerinin defter değerine olan oranının¹ büyümesine neden olduğunu belirtmektedir. Core ve diğerleri (2001) de son yıllarda firmaların piyasa değerinin defter değerine olan oranının gittikçe yükselmekte olduğunu², bu durumun ise firmaların maddi olmayan varlıklarının öneminin gün geçtikçe artmasından kaynaklanmakta olduğunu belirtmektedirler. Ancak, Çıkrıkçı ve Daştan (2002) söz konusu oranın entelektüel sermaye kavramını açıklamakta yetersiz kaldığını açıklamaktadırlar.

Abeysekera ve Guthrie (2004), Olsson (2001), Brennan (2001), Guthrie ve diğ. (1999), Sveiby (1997), Subbarao ve Zeghal (1997); firmaların, endüstrilerin ya da ülkeler arasındaki entelektüel sermayenin karşılaştırmalı pozisyonunu ve eğilimlerini ortaya koymak amacıyla firmaların yıllık raporlarından yararlanmışlardır. Yıllık raporlar firma yönetiminin genel tutum ve politikalarını yansıtılmasına aracılık etmektedirler böylece firma tarafından entelektüel sermayenin nasıl ölçüldüğü, tanımlandığı, yönetildiği ve hangi alanlara ağırlık verilmekte olduğu görülebilmektedir.

Entelektüel sermayenin kategorilere ayrılması gerektiği çeşitli çalışmalarda belirtilmektedir. Kothari ve diğerleri (1992) maddi olmayan varlıklar içerisinde bulunan unsurlara yapılan yatırımlardan elde edilen kazançların varyanslarının yüksekliğinin birbirlerinden farklılıklar göstermekte olduğunu belirtmektedir. Belirsizliği kontrol edebilmek için, volatilitiyi azaltmak amacıyla kazançların kaynağı ortaya konabilmelidir, bu nedenle entelektüel sermayenin sınıflara ayrılması gerekmektedir. Youndt ve diğerleri (2004) entelektüel sermayeyi insan kaynakları, bilgi teknolojisi (IT) ve araştırma/geliştirme unsurlarına yapılan yatırımlar şeklinde sınıflandırmışlardır. Van Buren (1999)' in kategorileri ise; insan sermayesi, yenilikçi sermaye, süreç sermayesi ve müşteri sermayesidir. Sekera (1997)'nin sınıflandırmaları; insan kaynakları sermayesi, yapısal sermaye ve ilişkisel sermaye

¹ Söz konusu oran, işletmenin dolaşımdaki hisse senetlerinin belli bir tarihteki işlem gördüğü piyasa fiyatının aynı tarihteki hisse başına düşen özsermaye payına bölünmesi ile elde edilmektedir.

² Lev (2001), ABD firmalarının hisse senetleri için 1970'lerdeki sözkonusu rasyonun ortalama olarak yaklaşık 1'e eşit iken Mart 2001 itibari ile bu rasyonun neredeyse 6'ya yükseldiğini belirtmektedir.

Özgür Arslan

kavramlarından oluşmaktadır. Sveiby (1997)'nin entelektüel sermaye kategorileri; içsel yapı, dışsal yapı ve çalışanların niteliğinden oluşmaktadır. Abeysekera ve Guthrie (2004) ise entelektüel sermayeyi; dışsal sermaye , insan kaynakları sermayesi ve içsel sermaye olarak üçe ayırmakta olup bu çalışmada da söz konusu yazarların kullanmış olduğu bu kategoriler esas alınmaktadır.

Mitchell ve diğerleri (1995) firmaların büyüklüğünün firmanın kendileri hakkında yaptıkları bildirimlerin içermiş oldukları detaylarının genişliği ile doğru orantılı olduğunu belirtmektedirler. Abeysekkara ve Guthrie (2004) da büyük firmaların daha fazla entelektüel sermaye içermelerinin daha muhtemel olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle de bu çalışma İMKB 30 endeksinde yer alan firmalar üzerinde uygulanmış olup böylece entelektüel sermaye konusunda daha detaylı bilgi temin edilebilecek amaçlanmıştır.

Krippendorff (1980, 21), kontent analizinin yayınlanmış bilginin sistematik, objektif ve güvenilir bir şekilde incelenmesini sağladığını belirtmiştir. Abeysekkara ve Guthrie, 2004; Olsson, 2001; Subbarao ve Zeghal, 1997; çalışmalarında yıllık raporlara kontent analizi uygulamışlardır. Bu çalışmada da entelektüel sermayenin ortaya konması amacıyla kontent analizi uygulanmaktadır.

3. Veri ve Yöntem

Bu çalışmada, 01/ 04/ 2004 tarihi itibarıyla İMKB Hisse Senetleri Piyasası Endeksi'nde ilk 30 arasında yer alan firmaların 2003 yılına ait yıllık raporlarına kontent analizi uygulanmıştır. Yıllık raporlar kapsamı içerisinde, firmaların entelektüel sermayeleri konusunda bilgi temin edilebilmek amacıyla yönetim kurulu raporları, faaliyet raporları, yatırımcı dosyaları, yıllık raporlar, genel tanıtım raporları, kurum profilleri ve şirket yıllıkları incelenmiştir. Bütün bunların yanı sıra firmaların bilançoları, gelir tabloları, denetim raporları, holding firmaları, nakit akım tabloları, fon akım tabloları, kar dağıtım tabloları, yönetsel özet (executive summary), değerlendirme esasları ve temel rasyoların tanımları da söz konusu incelemelere dahil edilmiştir. Gerekli veriler, İMKB 30 endeksi içerisinde yer alan firmaların kendi web-sitelerinden elde edilmiştir. Bunun dışında, Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)'na ait web-sitesinden ve İMKB dokümantasyon bölümü tarafından her yıl için hazırlanan Şirketler Yıllığı'ndan yararlanılmıştır.

İçsel sermaye, dışsal sermaye ve insan kaynakları sermayesi olarak üç kategoride incelenen entelektüel sermayenin söz konusu her bir kategorisi de kendi içerisinde alt sınıflara ayrılmaktadır.

İçsel sermaye altı alt gruptan oluşmakta olup bunlar; süreçler, sistemler, felsefe, kültür, entelektüel mülkiyet ve finansal ilişkilerdir. Süreçler içerisinde yer alan alt gruplar; yönetsel süreçler ve teknolojik süreçler olup sistemler içerisinde yer alan alt gruplar ise bilgi sistemleri ve bağlantı (network) sistemleridir (Abeysekkara ve Guthrie, 2004; Abeysekkara, 2002).

İnsan kaynakları sermayesi altı adet alt gruptan oluşmakta olup bunlar; eğitim & geliştirme, girişimsel yetenekler, çalışanların kardan aldıkları pay,

Entelektüel Sermaye'nin Türkiye'deki Raporlanma Şeklinin İncelenmesi

çalışanların güvenliği, çalışanlarla ilişkiler ve çalışanlara ilişkin ölçütlerdir. Eğitim ve geliştirme kategorisi altındaki alt sınıflandırmalar; know-how, kariyer geliştirme ve eğitim programlarıdır. Çalışanlarla ilişkiler altındaki alt kategoriler; sendika aktiviteleri, yıllık raporlarda yer verilen çalışanlar, çalışanların yönetime katılımıdır. Çalışanlara ilişkin ölçütler ise; çalışanların sayısı, profesyonel deneyim, eğitim düzeyi ve çalışanların yaşlarıdır. (Subbarao ve Zeghal, 1997)

Dışsal sermaye beş alt gruptan oluşmakta olup bunlar; marka oluşumu, kurumsal imaj oluşumu, iş ortaklığı, dağıtım kanalları ve piyasa payıdır. Marka oluşumu da kendi içerisinde üç alt gruba ayrılmakta olup bunlar; firmanın markası, müşteri memnuniyeti ve kalite standartlarıdır. İş ortaklığı altındaki alt gruplar ise; lisanslama anlaşmaları ve franchising anlaşmalarıdır (Abeyssekera, 2002)

Kontent analizi dahilinde yapılan her bir cümle sayımları ve oluşum frekansları yukarıda belirtilen her bir kategoriye ve de her bir alt sınıflandırmaya uygun olacak şekilde tespit edilmiştir. Oluşum frekansı sözkonusu entelektüel sermaye unsurunun niteliksel ya da niceliksel olarak kaç defa tekrarlanmakta olduğunu göstermektedir. Abeyssekera ve Guthrie (2004)' nin çalışmalarında öne sürmüş oldukları gerekçeler izlenerek tam anlatımı yakalamak amacıyla kontekst ünitesi olarak kelime veya paragraf sayılması yerine cümle sayımları tercih edilmiştir.

Yıllık raporlarda yer alan ve önceden belirlenmiş olan entelektüel sermaye unsurlarını saymak için semantik kontent analizi uygulanmıştır. Ordinal skala, “-1,0,1” birimlerinden oluşmaktadır ve entelektüel sermaye ile ilgili unsurları açıklamak amacıyla hem frekans analizinde frekans skorları niteliği taşımakta olup hem de cümle sayımı analizinde her bir cümle için bu birimler birer skor oluşturmaktadır. “-1” birimi, entelektüel yükümlülüğü; “0” birimi entelektüel nitelik taşımayan bir unsur; “1” birimi ise entelektüel varlığı belirtmektedir. Böylece entelektüel sermayeyi belirten net frekans ve cümle sayımı sonuçlarına ulaşabilmek mümkün olmaktadır.

4. Sonuçlar ve Değerlendirmeler

Türk firmalarının 2003 yılında entelektüel sermaye kavramlarının hangi kategorilerini göz önünde bulundurmakta olduğu Tablo 1'de gösterilmektedir. Analiz sonucunda firmaların yıllık raporlarında belirtilme önceliğini dışsal sermaye kavramına verdikleri görülmektedir. Yıllık raporlarda ikinci sırada en fazla rastlanılan kategori ise insan kaynakları sermayesidir. Son olarak ise en düşük düzeyde belirtilen entelektüel sermaye kategorisi ise içsel sermayedir.

Tablo 2'de ise firmaların yıllık raporlarından yola çıkılarak, entelektüel sermaye kategorilerinin alt sınıflandırmalarında yer alan unsurların belirtilme dereceleri gösterilmektedir. Söz konusu alt sınıflandırmalar belirtilme sıklıklarına göre firmaların göstermiş oldukları önem derecesini yansıtmaktadır.

Özgür Arslan

Tablo 1: Entelektüel Sermaye Kategorilerinin Sonuçları

Sayımı	Frekans	Cümle
İçsel Sermaye	257	1322
Dışsal Sermaye	522	2101
İnsan Kaynakları Sermayesi	325	2910

Tablo 2: Entelektüel Sermaye Kategorilerinin Alt Sınıflandırılmalarının Öncelik Sıralamaları

Sermaye Kategorisi	En Fazla Belirtilen	İkinci Sırada Belirtilen	Üçüncü Sırada Belirtilen	En Az Belirtilen
İçsel Sermaye	Finansal ilişkiler	Felsefe	Sistemler	Süreçler
Dışsal Sermaye	Marka oluşumu	Kurumsal imaj oluşumu	Piyasa payı	İş ortaklığı
İnsan Kaynakları Sermayesi	Çalışanlara ilişkin ölçütler	Çalışanlarla olan ilişkiler	Eğitim ve geliştirme	Çalışanların firma karından aldıkları pay

Firmanın içsel sermaye kategorisi içerisindeki alt grupları Tablo 2'den incelendiğinde ilginç sonuçlar görülmektedir. Firmalar yıllık raporlarında finansal ilişkilerinin belirtilmesine öncelik verirken bu kavramı kurum felsefesi izlemektedir. Firmaların kurumları içerisindeki bilginin nasıl elde edilmekte ve paylaşılmakta olduğuna dair belirttikleri süreç kavramı ise raporda belirtilen kavramlar arasında son sırada yer almaktadır. Abeysekera ve Guthrie (2004)'nin Sri Lanka firmaları için yıllık raporlar kullanılarak yapılmış oldukları çalışmalarında ise, sözkonusu bulguların tam tersi olarak, süreçler ve sistemler kavramlarının en fazla belirtilen unsurlar olduğu, en az belirtilen unsurun ise finansal ilişkiler olduğu ortaya konmaktadır. Türkiye ekonomisinin son 4 yıl içerisinde geçirmiş olduğu iktisadi krizlerden dolayı taşımakta olduğu hassasiyet firmaların içsel sermayeleri içerisinde finansal ilişkilerini ön planda tutmalarına yol açmaktadır. Ancak, bilgi ekonomisinin ağırlığını gün geçtikçe hissettirmekte olduğu günümüzde firmaların süreç ve sistem kavramlarına daha fazla ağırlık vermeleri gerekmektedir.

Tablo 2'de Dışsal Sermaye kategorisi içerisindeki alt sınıflandırmalardan en fazla belirtilen unsur marka oluşumudur. Söz konusu kavramı ise, yıllık raporlarda ikinci sırada en fazla belirtilen alt sınıflandırma olarak kurumsal imaj oluşumu izlemekte olup, piyasa payı ise yıllık raporlar içerisinde üçüncü sırada en fazla belirtilen unsurdur. Firmaların yıllık raporlarında en az belirtilen kavram ise iş ortaklığıdır. Daley (2001), teknolojik ilerlemeler sonucunda işlem maliyetlerinin düşmesi, işlemlerin hızlanması ve sermayenin artık daha serbest bir şekilde elde edilebiliyor olmasından dolayı firmaların isimlerinin sağlamış olduğu rekabet

Entelektüel Sermaye'nin Türkiye'deki Raporlanma Şeklinin İncelenmesi

avantajının gün geçtikçe artmakta olduğunu belirtmektedir. Söz konusu bulgu, firmaların hangi sebepten ötürü entelektüel sermaye içerisindeki dışsal sermayenin kapsamı altında bulunan piyasa payı kavramından ziyade marka oluşumu ve kurumsal imaj oluşumu olgularını ön plana çıkarmakta olduklarını açıklamaktadır. Türkiye firmalarının dışsal sermayelerinin kapsamı içerisinde en az belirtilen unsurun iş ortaklığı kavramı olmasının sebebi ise Türkiye'nin mevcut ekonomik yapısı nedeniyle yabancı sermaye kaynaklı yatırımların yeterli düzeyde olmaması sonucunda az sayıda lisanslama ve franchising anlaşmalarının yapıyor olmasıdır.

Son olarak entelektüel sermayenin kategorilerinden biri olan insan kaynakları sermayesi incelendiğinde yıllık raporlarda belirtilen alt sınıflandırmalar içerisinde öncelikli sırayı firmaların çalışanlarına ilişkin ölçütlerin aldığı görülmektedir. Firmalar ikinci sırada ise çalışanları ile olan ilişkilerini sunmakta olup bunu çalışanlara sağlanan eğitim ve geliştirme izlemektedir. En az belirtilen unsur ise firma çalışanlarının firma karının ne kadarına ortak olduğudur. Türkiye firmalarının yıllık raporlarında bünyelerinde çalışmakta olan kişilere ilişkin belirtmiş oldukları ölçütler insan kaynakları sermayesi kavramının neredeyse yarıya yakını oluşturmaktadır.

Sonuç

Günümüzde bilgi ekonomisinin gün geçtikçe daha fazla önem kazanması nedeniyle firmaların da gittikçe daha da fazla maddi varlıklardan ziyade soyut bir nitelik taşımakta olan maddi olmayan varlıkları da göz önünde bulundurmalarının, çıkar gruplarına yansıtılmalarının, yönetmelerinin ve hatta ölçmelerinin önemi artmaktadır. Bu durumda, sadece finansal tablolar firmalarının gerçek değerinin yansıtılabilmesinde yetersiz kalmakta olup firmalara ait yıllık raporlar söz konusu soyut varlıkların nitelik ve niceliklerinin görülebilmelerini sağlamaktadırlar.

Buradan hareketle, bu çalışmada Türkiye firmalarının entelektüel sermaye kavramını nasıl yansıttıklarını ve bu bildirimlerdeki öncelikli unsurların neler oldukları ortaya konmuştur. Çalışma sonucunda ortaya çıkan en ilginç sonuç, firmalar tarafından en fazla vurgulanan unsurun insan kaynakları sermayesi olmasına rağmen söz konusu firmaların yıllık raporları incelendiğinde bu kavramın ikinci sırada en fazla belirtilen kavram olup, dışsal sermayenin bildirimlerde en üst sırada olduğunun görülmesidir. Firmaların entelektüel sermaye kapsamı içerisinde en fazla üzerinde durdukları konu marka oluşumu ve kurumsal imaj oluşumudur. Bunun yanı sıra firmalar içsel sermaye içerisinde finansal ilişkileri üzerinde yoğunlaşırlarken süreç ve sistemlerini ise arka planda tutmaktadırlar. Bunun yanı sıra, yıllık raporlarda yapılan beyanlarda firmaların çalışanlarına sağlamış oldukları eğitim ve gelişim imkanları ve onlarla olan ilişkilerine nazaran çalışanları ile ilgili olan ölçütler yer almaktadır.

Bu çalışma, entelektüel sermaye kavramının daha önceki çalışmalarda büyük ölçekli firmalar (gerek toplam varlıklar, gerekse de toplam satışlar açısından) açısından incelenmiş olduğu göz önünde bulundurularak sadece İMKB Hisse

Özgür Arslan

Senetleri Piyasası Endeksleri'nde ilk 30 arasında yer alan firmalarına uygulanmış ve sadece 2003 yılı verileri incelenmiştir. Bundan sonra yapılacak olan çalışmalarda uygulamaya tabi tutulacak olan örneklem sayısı genişletilebilir veya değişik yıllar incelenerek dönemler arasındaki farklılıklar ortaya konulabilir. Bütün bu sınırlamalara rağmen, bu çalışma firmaların entelektüel sermayelerini nasıl belirttikleri ve entelektüel sermayenin hangi kavramlarının vurgulanmakta olduğuna dair ışık tutmaktadır.

Kaynakça

- Abeyssekera, I. ve Guthrie, J. (2004). An Empirical Investigation of Annual Reporting Trends of Intellectual Capital in Sri Lanka. Critical Perspectives on Accounting, (Basılmak üzere olan Dergi). İndirilme Tarihi: 2 Ekim 2003, WWW: Web: [http://dx.doi.org/10.1016/S1045-2354\(03\)00059-5](http://dx.doi.org/10.1016/S1045-2354(03)00059-5)
- Akdemir, A. (1998). Entelektüel Sermaye Konseptinin İşletmecilik Anlayışındaki Dönüşümleri. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3, 63-72.
- Ante, P. (2004). Intellectual Capital - Does It Create or Destroy Value?. Measuring Business Excellence, 8, no. 1, 62-68.
- Brennan, N. (2001). Reporting Intellectual Capital in Annual Reports: Evidence from Ireland. Accounting Auditing Accountability Journal, 14, no. 4, 423 – 436.
- Brooking, A. (1996). Intellectual Capital: Core Assets for the Third Millennium Enterprise. New York: Thomson Business Press.
- Core, J.E. ve Guay, W.R. ve Buskirk, A.V. (2001). Market Valuations in the New Economy: An Investigation of What Has Changed. Working Paper, University of Pennsylvania. İndirilme Tarihi: 3 Ocak 2004 WWW: Web: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=452163
- Çıkrıkçı, M. ve Daştan, A. (2002). Entellektüel Sermayenin Temel Finansal Tablolar Aracılığıyla Sunulması. Bankacılar Dergisi, 43, 35-51.
- Daley, J. (2001). The Intangible Economy and Australia. Australian Journal of Management, 26, 3-20.
- Daniel, K. ve Titman, S. (2001). Market Reactions to Tangible and Intangible Information. Working Paper, Northwestern University. İndirilme Tarihi: 12 Şubat 2004. WWW: Web: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=251862
- Dess, G. G. ve Ireland, R. D. ve Zahra, S. A. ve Floyd, S. W ve Janney, J. J. ve Lane, P. J. (2003). Emerging Issues in Corporate Entrepreneurship, Journal of Management, 29, no: 3, 351-378.
- Francis, J. ve Schnipper, K. (1999). Have Financial Statements Lost Their Relevance?. Journal of Accounting Research, 37, no: 2, 319 -352.
- Griliches, Z. (1981). Market Value, R&D and Patents. Economic Letters, 7, 183 – 187.

Entelektüel Sermaye'nin Türkiye'deki Raporlanma Şeklinin İncelenmesi

- Hope, J.ve Hope, T. (1997) Competing in the Third Wave, Boston:Harvard Business School Press.
- Kothari, S. P. ve Sloan, R. G. (1992) Information in Prices About Future Earnings. Journal of Accounting and Economics, 15, 143 – 171
- Krippendorff, K. (1980) Content Analysis: an Introduction to its Methodology. Beverly Hills: Sage.
- Lev, B. (2001). Intangibles, Management, Measurement and Reporting, Washington D.C.: Brookings Institution Press
- Mitchell, J.D. ve Chia, C. W. L ve Loh, A. S. (1995). Voluntary Disclosure of Segment Information: further Australian Evidence. Accounting and Finance, 35, no:2, 1-13.
- Olsson, B. (2001). Annual Reporting Practices: Information About Human Resources in Corporate Annual Reports in Major Swedish Companies. Journal of Human Resource Costing Accounting, 6, no:1, 39-52.
- Pfeil, O. P. (2003). The Valuation of Intellectual Capital. Working Paper Series. İndirilme Tarihi:5 Mart 2004. WWW:Web: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=388100
- Quinn, J.B. (1992). Intelligent Enterprise. New York: Free Press.
- Roos, G. ve Roos, J. (1997). Measuring Your Company's Intellectual Performance. Long Range Planning, 30, no:3, 413-426.
- Rylander, A. ve Jacobsen, K. ve Roos, G. (2000) Towards improved information disclosure on intellectual capital. International Journal of Technology Management , 20, 715-741.
- Subbarao, A.V. ve Zeghal, D. (1997). Human Resources Information Disclosure in Annual Reports: an International Comparison. Journal of Human Resource Costing Accounting, 2, no: 2, 53-73.
- Sveiby, K.E. (1998). Measuring Intangibles and Intellectual Capital: An Emerging First Standard. İndirilme Tarihi:3 Mart 2004, Web:[www.sveiby.com.au/Emerging Standard .html](http://www.sveiby.com.au/EmergingStandard.html)
- Van Buren, M.E. (1999). A yardstick for knowledge management. Training & Development, 53, no:5, 71-85.
- Youndt, M. A. ve Subramaniam, M. ve Snell, S.A. (2004). Intellectual Capital Profiles: an Examination of Investments and Returns. Journal of Management Studies, 41, no:2, 335-367.